

УДК 346.2

Христина Марич

Національний університет “Львівська політехніка”,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри
цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти
khrystyna.m.marych@lpnu.ua
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0088-980X>

Мар’яна Погорілець

Національний університет “Львівська політехніка”,
студентка
Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти
mariana.pohorilets.pv.2020@lpnu.ua

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

<http://doi.org/10.23939/law2023.37.279>

© Марич Х., Погорілець М., 2023

Визначено основні складові елементів дієвого правового механізму реалізації юридичної відповідальності за злочини проти довкілля в контексті повномасштабної воєнної агресії Російської Федерації проти України.

Для вирішення визначеної мети використано, зокрема, такі методи дослідження, як: метод наукового спостереження – для формування теми та мети дослідження; метод аналізу – при визначенні специфіки реалізації юридичної відповідальності в умовах триваючої повномасштабної війни Російської Федерації проти України; логічний метод – для теоретичного узагальнення та формулювання висновків дослідження.

Російська воєнна агресія на території України несе смерть, каліцтво, руйнування. При цьому авіаційні удари та артилерійські обстріли нищать не лише інфраструктуру, але й екосистему, що веде до екологічної катастрофи. Шкода, яка заподіяна навколишньому природному середовищу, впродовж років, негативно відобразиться на житті і здоров’ї людей, як в Україні, так і за її межами. Тому актуальним завданням міжнародних інституцій, державних органів та громадськості є розробка правового механізму реалізації юридичної відповідальності, покликаною покарати винних. Однак справедливе покарання за збройну агресію та її наслідки неможливе без повного відшкодування шкоди, завданої навколишньому природному середовищу. Відповідно, механізм реалізації юридичної відповідальності за злочини проти довкілля має включати компенсаційний механізм, реальність якого забезпечить система правових гарантій на міжнародному і національному рівнях окремих держав.

Зазначено, що основою дієвого правового механізму реалізації юридичної відповідальності за злочини проти довкілля є: виявлення і фіксація фактів правопорушень проти довкілля, зокрема фактів заподіяння шкоди та збитків; залучення фахівців, які мають досвід у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, проведення відповідних експертиз тощо; подання позовів до національних і міжнародних судових інстанцій, які компетентні їх розглядати; компенсаційний механізм.

Ключові слова: довкілля, злочини, юридична відповідальність, відшкодування шкоди, війна.

Постановка проблеми. Війна Російської Федерації проти України принесла нам непоправні втрати – численні людські жертви серед військових та цивільних. Безпрецедентною є шкода, що заподіяна російською агресією нашій державі, юридичним особам та мирним жителям. При цьому, довготривалою, що буде відчутною як в Україні, так і за її кордонами, і після завершення війни, є шкода, заподіяна навколишньому природному середовищу. Катастрофічними для природних екосистем наслідками війни в Україні є знищення унікальних природних територій та об'єктів, лісів, забруднення вод, ґрунтів, атмосферного повітря, втрати рослинного і тваринного світу, зокрема і рідкісних, та тих, що перебувають під загрозою зникнення тощо. Тому актуальною є розробка дієвого механізму реалізації юридичної відповідальності, покликаною покарати винних і забезпечити відшкодування завданої шкоди.

Аналіз дослідження проблеми. Вагомий внесок у дослідження питання про юридичну відповідальність у сфері екології, в контексті російської воєнної агресії в Україні, зробили, зокрема, І. О. Костицька, В. В. Костицький, М. А. Микитюк, В. В. Стрельник, А. А. Суходольська, Т. М. Чурилова та інші.

Метою статті є визначення основних складових елементів дієвого правового механізму реалізації юридичної відповідальності за злочини проти довкілля в контексті воєнної агресії Російської Федерації проти України.

Виклад основного матеріалу. Притягнення воєнних злочинців до юридичної відповідальності, зокрема за злочини проти довкілля – це складний і тривалий процес, що вимагає спільної роботи міжнародних інституцій, державних органів та громадськості. Зокрема, важливими завданнями є встановлення суб'єктів відповідальності, кваліфікація правопорушень, обчислення збитків, подання позовів до національних і міжнародних судових інстанцій, які компетентні їх розглядати, стягнень репарацій.

Важливим практичним аспектом такої роботи є фіксація екологічних злочинів. Нині є низка онлайн-ресурсів, що фіксують злочини проти довкілля. Так, українці активно долучаються до фіксації екологічних злочинів за допомогою вебресурсу та додатку ЕкоЗагроза, де отримано понад 2100 повідомлень про завдану рашистами шкоду довкіллю. Російська агресія вже завдала збитків довкіллю України на понад 1,28 трлн гривень [15].

За даними системи SaveEcoBot (станом на 20 березня 2023 р.), повідомлено про 320 екозлочинів, з них, зокрема: 42 – щодо водних ресурсів; 21 – щодо ґрунтів; 52 – щодо зелених насаджень; 9 – про засмічення територій військовими відходами; 59 – щодо пошкодження або знищення об'єктів промисловості, що призвело до промислових аварій; 16 – про пошкодження або знищення радіаційно небезпечних об'єктів; 121 – інші екозлочини. Таким чином, у системі SaveEcoBot функціонує повідомлення Оперативного штабу Міндовкілля для формування позовів до Міжнародного суду ООН для відшкодування збитків країною-агресором. При цьому, екозлочини про, які можна повідомити, розділено на категорії, а саме щодо:

1. Забруднення водних ресурсів сторонніми предметами та речовинами (зокрема: при навмисному чи в результаті воєнних дій скидання, виливання забруднюючих речовин у будь-який водний об'єкт, або при потраплянні до нього військової техніки або біологічних об'єктів).

2. Засмічення територій предметами військового устаткування, озброєння, біологічними залишками (зокрема: розміщення військового обладнання, уламків ракет, снарядів або біологічних залишків).

3. Пошкодження чи знищення об'єктів промисловості (зокрема: влучання снарядами у нафтобази; руйнування і пожежі на промислових підприємствах; при викидах у повітря або скиданні рідких забруднювальних речовин у довкілля через воєнні дії).

4. Пошкодження чи знищення радіаційно небезпечних об'єктів (зокрема: влучання снарядами або при іншому впливі на ядерні установки і джерела іонізуючого випромінювання; при пожежах на об'єктах атомної інфраструктури).

5. Пошкодження ґрунту і рослинності на природних ділянках та сільськогосподарських землях (зокрема: при пошкодженні чи видаленні верхнього шару ґрунтів через розрив снарядів, проїзду важкої техніки і будівництва укріплень й фортифікацій; якщо наявний розлив у ґрунт паливно-мастильних матеріалів військової техніки).

6. Пошкодження чи знищення зелених насаджень (зокрема: при пожежах, що спричинені безпосередньо діями військових чи як наслідок боїв; при завданні шкоди лісам, паркам, скверам або окремим деревам через бомбардування).

Для екозлочинів, які не підпадають під жодну із зазначених категорій, виділено категорію “Інше” [2].

Належно зібрані і зафіксовані дані, в майбутньому стануть доказами вчинення в Україні воєнних кримінальних правопорушень проти довкілля та фактичною підставою для притягнення злочинців до відповідальності.

Одним із основних обов'язкових елементів правового механізму забезпечення юридичної відповідальності за воєнні правопорушення проти довкілля є правові норми. Правові норми є одним із базових структурних елементів правового механізму забезпечення юридичної відповідальності за воєнні правопорушення проти довкілля. При цьому, притягнення до юридичної відповідальності за воєнні правопорушення проти довкілля регламентується нормативно-правовими актами, як на законодавчому рівні, так і на рівні підзаконних нормативно-правових актів. Так, кримінальна відповідальність настає за діяння (дія, бездіяльність), передбачені розділом VIII “Кримінальні правопорушення проти довкілля” Кримінального кодексу України [3]. Крім того, в Кримінальному кодексі України [3] в розділі XX “Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку” міститься стаття 441 “Екоцид”, відповідно до якої кримінальна відповідальність настає за масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу.

На сьогодні багато науковців та практиків пропонують визначити екоцид як злочин на рівні Римського статуту Міжнародного кримінального суду [14]. Адже, відповідно до Римського статуту, Міжнародний кримінальний суд має юрисдикцію лише щодо таких злочинів, як: злочин геноциду; злочини проти людяності; воєнні злочини; злочин агресії.

Так, відповідальність за злочини проти довкілля, вчиненні в ході російської воєнної агресії в Україні, згідно із Римським статутом, можлива за умисне вчинення нападу з усвідомленням того, що такий напад призведе до випадкової загибелі чи поранення цивільних осіб або заподіє шкоди цивільним об'єктам чи масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка буде явно надмірною, в порівнянні з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою (стаття 8, частина 2, пункт b, підпункт iv).

Крім цього, активно обговорюється можливість розгляду злочинів вчинених у ході війни Російської Федерації проти України іншими міжнародними трибуналами або органами, компетентними розглядати різні аспекти агресії, зокрема Міжнародним судом ООН, Європейським судом з прав людини, спеціальним трибуналом.

При цьому, можливим є створення спеціального трибуналу на основі угоди між Україною та ООН з ухваленням відповідної резолюції Генасамблеї та формування трибуналу на основі багатосторонньої відкритої міжнародної угоди між державами цивілізованого світу [1].

Створення спеціального міжнародного трибуналу розцінювалось як найшвидший шлях для притягнення до відповідальності вищого керівництва Російської Федерації за злочини, вчинені в Україні в контексті триваючої агресії.

Проте справедливе покарання за збройну агресію та її наслідки неможливе без повного відшкодування шкоди, завданої навколишньому природному середовищу. Тому, держава, що в ході збройного вторгнення на територію іншої держави завдає шкоди навколишньому середовищу, зобов'язана здійснити повне відшкодування такої шкоди. Відповідно, механізм реалізації юридичної відповідальності за злочини проти довкілля має включати механізм відшкодування завданої шкоди та збитків.

Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 326 від 20 березня 2022 р. (в редакції постанови Кабінету Міністрів України № 951 від 22 липня 2022 р.) [13], встановлює загальну процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, починаючи з 19 лютого 2014 року, при цьому виділяє такі напрями визначення шкоди та збитків, як шкода, завдана земельним ресурсам, втрати надр, збитки, завдані водним ресурсам, шкода, завдана атмосферному повітрю, втрати лісового фонду, збитки, завдані природно-заповідному фонду. Крім Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації [13], затверджено і ряд методик, зокрема:

1. Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану (затверджено Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 167 від 04.04.2022 року) [7].

2. Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди (затверджено Наказом Міністерства довкілля та природних ресурсів України № 175 від 13.04.2022 року) [11].

3. Методика визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації (затверджено Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 295 від 18.05.2022 року) [8].

4. Методика визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами (затверджено Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 295 від 21.07.2022 року) [4].

5. Методика визначення збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях (затверджено Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 309 від 19.08.2022 року) [5].

6. Методика визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами (затверджено Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 366 від 15.09.2022 року) [6].

7. Методика визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (затверджено Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 414 від 05.10.2022 року) [10].

8. Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (затверджено Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 424 від 13.10.2022 року) [9].

Впроваджуючи механізм відшкодування шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, важливо врахувати існуючий міжнародний досвід. Тому слушною є пропозиція щодо механізму компенсації збитків, завданих внаслідок російської агресії, за прикладом прецеденту Компенсаційної комісії ООН з компенсацій у справі "Ірак – Кувейт".

Так, після поразки Іраку, Кувейт подав 168 екологічних позовів на загальну суму в розмірі 85 млрд доларів [16]. Позови стосувались різноманітних злочинів, зокрема транспортування та

розсіювання забруднення, впливу на підземні та поверхневі води, на морське та прибережне середовище, нафтових пожеж, щодо відновлення рослинного покриву територій, пошкоджених нафтовими озерами, забрудненими розливами нафти.

У 2022 році Керуючою радою Компенсаційної комісії було визнано, що уряд Іраку виконав свої міжнародні зобов'язання з компенсації всім заявникам внаслідок прямої шкоди та збитків, завданих вторгненням Іраку в Кувейт. І Рада безпеки ООН Резолюцією 2621 (2022) визнала, що Компенсаційна комісія ООН виконала свій мандат. Ірак заплатив близько 52,4 млрд доларів збитків станом на 2022 рік за всіма заявами всіх категорій. З них 5,26 млрд виплачено для проведення оцінки, відновлення, та дій у відповідь на збитки довкілля [17].

Однак, створення компенсаційної комісії, що компетентна розглядати справи, пов'язані зі шкодою навколишньому природному середовищу, недостатньо для дієвості компенсаційного механізму. Тому наступним питанням, яке потребує вирішення, є формування спеціального фонду, з якого відбудуватиметься компенсація збитків. Джерелами наповнення компенсаційного фонду можуть бути, зокрема, як доходи від експортних нафтогазових угод Російської Федерації (за прикладом справи "Ірак–Кувейт"), так і заморожені суверенні активи Росії чи заморожені приватні активи осіб, на які накладені санкції з боку Європейського Союзу, США та інших іноземних держав, однак потрібно подбати про правові способи використання таких коштів.

Специфіка виконання рішень, прийнятих міжнародними та національними судовими інституціями та компенсаційною комісією через міжнародний компенсаційний механізм стане предметом подальших наукових досліджень.

Висновки. Таким чином, притягнення до юридичної відповідальності за воєнні злочини проти довкілля в ході війни Російської Федерації проти України передбачає застосування встановлених національним законодавством та міжнародними нормами засобів впливу на агресора. І хоча нищення навколишнього природного середовища під час збройної агресії є воєнним злочином, на практиці доведення такого воєнного злочину проти довкілля та отримання відшкодування репарацій від держави агресорки є складним і тривалим процесом, що вимагає зокрема визначення належних суб'єктів відповідальності, ідентифікації злочинів, збору великої кількості доказів.

А для того, щоб покарання для агресорів було реальним і невідворотним, необмеженим у часі, важливим завданням міжнародної спільноти, державних інституцій, громадського суспільства є використання всіх важелів національного та міжнародно-правового впливу на агресора.

Основою дієвого правового механізму реалізації юридичної відповідальності за злочини проти довкілля є:

- виявлення і фіксація фактів правопорушень проти довкілля, в тому числі фактів заподіяння шкоди та збитків;
- залучення фахівців, які мають досвід у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, проведення відповідних експертиз тощо;
- подання позовів до національних і міжнародних судових інстанцій, які компетентні їх розглядати;
- реальне впровадження компенсаційного механізму на міжнародному і національному рівнях окремих держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вберегти світ від нової глобальної бійні може ефективна система міжнародного правосуддя, а саме – міжнародний трибунал для агресора – Андрій Єрмак на конференції United for Justice. URL : <https://www.president.gov.ua/news/vberegti-svit-vid-novoyi-globalnoyi-bijni-mozhe-efektivna-si-81425>.
2. Воєнні злочини проти довкілля : статистика. SaveEcoBot. URL : <https://www.saveecobot.com/features/environmental-crimes>.

3. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
4. Методика визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 252 від 21 липня 2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0900-22#Text>.
5. Методика визначення збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 309 від 19 серпня 2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1253-22#Text>.
6. Методика визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 366 від 15 вересня 2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1337-22#n2>.
7. Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 167 від 04 квітня 2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>.
8. Методика визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 295 від 18 травня 2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0586-22#Text>.
9. Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 424 від 13 жовтня 2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1416-22#Text>.
10. Методика визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 414 від 05 жовтня 2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-22#Text>.
11. Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди : Наказ Міністерства довкілля та природних ресурсів України № 175 від 13 квітня 2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-22#Text>.
12. Подорож. Юлія Овчинникова та Дмитро Аверін про екологічні збитки від війни від 9 лютого 2023 р. YouTube. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=w9Mh-YXkxKg>.
13. Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України № 326 від 20 березня 2022 р. (в редакції постанови Кабінету Міністрів України № 951 від 22 липня 2022 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-п#Text>.
14. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17 липня 1998 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
15. Українці активно долучаються до фіксації воєнних злочинів. URL : <https://eco.gov.ua/news/ukrayinci-aktivno-doluchayutsya-do-fiksaciyi-voeynih-zlochiv-i-vzhe-nadislali-ponad-2100-povidomlen-pro-shkodu-dovkillyu-cherez-dodatok-ekozagroza>.
16. Як Кувейт примусив Ірак відшкодувати збитки від окупації. 5 уроків для України : стаття від 5 червня 2020 р. ZN,UA. URL : https://zn.ua/ukr/international/rahunok-agresoru-350084_.html.
17. Resolution 2621. The situation between Iraq and Kuwait (UN Compensation Commission). UNSCR. URL : <http://unscr.com/en/resolutions/2621>.

REFERENCES

1. *Vberehty svit vid novoi hlobalnoi biini mozhe efektyvna systema mizhnarodnoho pravosuddia, a same – mizhnarodnyi trybunal dlia ahresora – Andrii Yermak na konferentsii United for Justice*. [An effective system of international justice can save the world from a new global massacre, namely an international tribunal for the aggressor – Andriy Yermak at the conference United for Justice]. URL : <https://www.president.gov.ua/news/vberehti-svit-vid-novoyi-globalnoyi-bijni-mozhe-efektivna-si-81425>.
2. *Voyenni zlochyny proty dovkillya*. [War crimes against the environment]. statystyka. *SaveEcoBot*. URL : <https://www.saveecobot.com/features/environmental-crimes>.

3. *Kryminalnyj kodeks Ukrainy*. [Criminal codex of Ukraine]. (2001, 5 April). No. 2341-III. *Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrainy*. 2001. No. 25–26.
4. *Metodyka vyznachennia zbytkiv, zapodiianykh vnaslidok zabrudnennia ta/abo zasmichennia vod, samovilnoho korystuvannia vodnymy resursamy*. [Methodology for determining damages caused as a result of water pollution and/or clogging, arbitrary use of water resources] : Nakaz Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy. (2022, 21 July). No. 252. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0900-22#Text>.
5. *Metodyka vyznachennia zbytkiv, zapodiianykh navkolysnnomu pryrodnomu seredovyschchu v mezhakh terytorialnoho moria, vykliuchnoi morskoi (ekonomichnoi) zony ta vnutrishnikh morskyykh vod Ukrainy v Azovskomu ta Chornomu moriakh*. [Methodology for determining damage caused to the surrounding natural environment within the territorial sea, exclusive maritime (economic) zone and internal sea waters of Ukraine in the Azov and Black Seas] : Nakaz Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy. (2022, 19 August). No. 309. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1253-22#Text>.
6. *Metodyka vyznachennia rozmiriv vidshkoduvannia zbytkiv, zapodiianykh derzhavi vnaslidok samovilnoho korystuvannia nadramy*. [Methodology for determining the amount of compensation for damages caused to the state as a result of arbitrary use of subsoil] : Nakaz Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy. (2022, 15 September). No. 366. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1337-22#n2>.
7. *Metodyka vyznachennia rozmiru shkody, zavdanoi zemli, gruntam vnaslidok nadzvychainykh sytuatsii ta/abo zbroinoi ahresii ta boiovykh dii pid chas dii voiennoho stanu*. [Methodology for determining the amount of damage caused to land and soil as a result of emergencies and/or armed aggression and hostilities during martial law] : Nakaz Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy. (2022, 4 April). No. 167. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>.
8. *Metodyka vyznachennia shkody ta zbytkiv zavdanykh zemelnomu fondu Ukrainy vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii*. [The method of determining damage and losses caused to the land fund of Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation] : Nakaz Ministerstva ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. (2022, 18 May). No. 295. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0586-22#Text>.
9. *Metodyka vyznachennia shkody ta zbytkiv, zavdanykh terytoriiam ta ob'ektam pryrodno-zapovidnoho fondu vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii, zatverdzheno Nakazom Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy*. [The methodology for determining damage and losses caused to the territories and objects of the nature reserve fund as a result of the armed aggression of the Russian Federation was approved by the Order of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine]. (2020, 13 October). No. 424. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1416-22#Text>.
10. *Metodyka vyznachennia shkody ta zbytkiv, zapodiianykh lisovomu fondu vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii*. [The method of determining damage and losses caused to the forest fund as a result of the armed aggression of the Russian Federation] : Nakaz Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy. (2022, 5 October). No. 414. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-22#Text>.
11. *Metodyka rozrakhunku neorhanizovanykh vykydiv zabrudniuiuchykh rehovyn abo sumishi takykh rehovyn v atmosferne povitria vnaslidok vynyknennia nadzvychainykh sytuatsii ta/abo pid chas dii voiennoho stanu ta vyznachennia rozmiriv zavdanoi shkody*. [Methodology for calculating unorganized emissions of polluting substances or a mixture of such substances into atmospheric air as a result of emergencies and/or during martial law and determining the amount of damage caused] : Nakaz Ministerstva dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy. (2022, 1 April). No. 175. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-22#Text>.
12. Podrobyci. *Yuliya Ovchynnykova ta Dmytro Averin pro ekologichny zbytky vid vijny*. [Yuliya Ovchinnikova and Dmytro Averin about environmental damage from the war]. (2023, 9 February). URL : <https://www.youtube.com/watch?v=w9Mh-YXkxKg>.
13. Poriadok vyznachennia shkody ta zbytkiv, zavdanykh Ukraini vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii. [The procedure for determining damage and losses caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation] : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2022, 20 March). No. 326 (v redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22 lypnia 2022 r. No. 951). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-n#Text>.
14. *Rymskyj Statut Mizhnarodnogo Kryminalnogo Sudu*. [Rome Statute of the International Criminal Court] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
15. *Ukrainci aktyvno doluchaiutsia do fiksatsii voiennykh zlochyniv*. [Ukrainians actively participate in recording war crimes]. URL: <https://eco.gov.ua/news/ukrayinci-aktivno-doluchayutsya-do-fiksatsiyi-voyennih-zlochyniv-i-vzhe-nadislali-ponad-2100-povidomlen-pro-shkodu-dovkilliyu-cherez-dodatok-ekoagroza>.

16. *Yak Kuvejt prymusyv Irak vidshkoduvaty zbytku vid okupaciyi. 5 uroktiv dlya Ukrainy.* [How Kuwait forced Iraq to compensate for the damage caused by the occupation. Five lessons for Ukraine]. *stattya* (2020, 5 June). *ZN, UA*. URL : https://zn.ua/ukr/international/rahnok-agresoru-350084_.html.

17. *Resolution 2621. The situation between Iraq and Kuwait (UN Compesation Commission).* *UNSCR*. URL: <http://unscr.com/en/resolutions/2621>.

Дата надходження: 26.01.2023 р.

Khrystyna Marych

Lviv Polytechnic National University,
Doctor of Philosophy, Ph.D., Associate Professor,
Associate Professor of Department
of Civil Law and Process
of the Educational-Scientific Institute
of Law, Psychology and Innovative Education
khrystyna.m.marych@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0088-980X>

Mariana Pohorilets

Lviv Polytechnic National University,
student
Educational-Scientific Institute
of Law, Psychology and Innovative Education
mariana.pohorilets.pv.2020@lpnu.ua

LEGAL RESPONSIBILITY FOR WAR CRIMES AGAINST THE ENVIRONMENT

The article is devoted to defining the main constituent elements of an effective legal mechanism for the implementation of legal responsibility for crimes against the environment in the context of the full-scale military aggression of the Russian Federation against Ukraine.

To solve the set goal, such research methods as the method of scientific observation were used, in particular, to form the topic and purpose of the research; the method of analysis – when determining the specifics of the implementation of legal responsibility in the conditions of the ongoing full-scale war of the Russian Federation against Ukraine; logical method - for theoretical generalization and formulation of research conclusions.

Russian military aggression on the territory of Ukraine brings death, maiming, and destruction. At the same time, airstrikes and artillery shelling destroy not only the infrastructure but also the ecosystem, leading to an ecological disaster. The damage caused to the surrounding natural environment will hurt the lives and health of people, both in Ukraine and abroad, over the years.

Therefore, the urgent task of international institutions, state bodies, and the public is the development of a legal mechanism for the implementation of legal responsibility, designed to punish the guilty. However, fair punishment for armed aggression and its consequences is impossible without full compensation for the damage caused to the natural environment. Accordingly, the mechanism for realizing legal responsibility for crimes against the environment should include a compensation mechanism, the reality of which will be ensured by a system of legal guarantees at the international and national levels of individual states.

The basis of an effective legal mechanism for the realization of legal responsibility for crimes against the environment is the detection and recording of facts of offenses against the environment, including facts of causing damage and losses; involvement of specialists who have experience in the field of environmental protection, use of natural resources, ensuring environmental safety, conducting relevant examinations, etc.; submission of lawsuits to national and international courts that are competent to consider them; compensation mechanism.

Key words: environment, crimes, legal responsibility, compensation, war.